

MOGUĆNOSTI UPORABE ELEKTRONIČKE ISPRAVE I ELEKTRONIČKIH DOKUMENATA U PARNIČNOM POSTUPKU

Hrvoje Lisičar, dipl. iur. *

UDK 347.9:004.3/4
Pregledni znanstveni rad
Primljeno: listopad 2010.

Autor uvodno govori o postojećem zakonodavnom okviru koji uređuje pitanje korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije te analizira postupak donošenja propisa i njihov utjecaj na sve veći opseg elektroničkog načina poslovanja. U nastavku se razmatraju odredbe zakona koji uređuje elektroničku ispravu. Analiziraju se odredbe koje definiraju elektroničku ispravu te propisuju mogućnost njezine uporabe u parničnom i drugim postupcima. Raspravlja se o dokumentacijskom svojstvu elektroničke isprave te se uspoređuje s ostalim mogućim načinima elektroničke pohrane podataka. Govori se o pravnoj snazi elektroničke isprave i o utjecaju informacijsko-komunikacijske tehnologije na poimanje izvornika i preslike kada se govori o elektroničkim zapisima. U drugom dijelu rada prikazuje se mogućnost uporabe elektroničke isprave prilikom upravljanja sudskim spisima te u ostvarenju elektroničkog načina komunikacije među sudionicima u postupku. Navode se primjeri uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije u svrhu uspostave cjelovitih sustava za upravljanje sudskim spisima u nekim zapadnoeuropskim zemljama. Dalje se govori o informacijsko-komunikacijskom sustavu koji je u postupku implementacije na sudovima u Republici Hrvatskoj te se raspravlja o utjecaju njegova uvođenja na tijek parničnog postupka. Razmatraju se postojeća zakonska rješenja koja se odnose na uspostavu elektroničke komunikacije i razmjene elektroničkih zapisa, točnije na način dostave i formu podnesaka u elektroničkom obliku, te se u tom smislu predlažu neka rješenja. U posljednjem dijelu rada govori se o mogućnosti uporabe elektroničkih zapisa, tj. elektroničke isprave i elektroničkog dokumenta u dokaznom postupku. Navode se neki mogući pojavnici oblici te se raspravlja o mogućnostima primjene postojećih odredaba zakona.

Ključne riječi: elektronička isprava, elektronički potpis, elektronički zapis, dokumentacijsko svojstvo, e-proces

---

* Hrvoje Lisičar, dipl. iur., asistent Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg maršala Tita 14, Zagreb

1. UVODNO O ZAKONODAVNOM OKVIRU KOJI UREĐUJE PITANJE KORIŠTENJA INSTRUMENTATA ELEKTRONIČKOG NAČINA POSLOVANJA

Pravni propisi koji uređuju instrumente modernih informacijsko-komunikacijskih tehnologija, kao što su elektronički potpis ili elektronička isprava, za mnoge još pripadaju u egzotičnu granu prava. No slučajevi na koje se moraju primijeniti pravna pravila koja uređuju te instrumente sve su češći u svakodnevnom životu.¹ Može se slobodno ustvrditi da su danas informacijsko-komunikacijske tehnologije velik dio naše svakodnevnice i sasvim je izvjesno da će se taj dio u bliskoj budućnosti znatno povećavati.

Promatrajući recentna zbivanja u sustavu pravosuđa i prilagodbe zakonodavstva i u Republici Hrvatskoj, ali ništa manje i u Europskoj uniji, pa i u ostalim državama svijeta, jasno se može iščitati namjera prilagodbe pravosudnog sustava današnjem načinu suvremenog poslovanja elektroničkim putem i što široj uporabi elektroničke tehnologije. Prva faza te prilagodbe počinje krajem prošlog stoljeća. U svijetu se intenzivno radi na pravnoj regulaciji novog načina poslovanja putem informacijsko-komunikacijskih tehnologija te na uspostavi pravnog okvira za instrumente poput elektroničkog potpisa, elektroničke isprave, digitalnih certifikata, EDI-ja² i sličnih tehnologija. Tome su svoj doprinos dale brojne međunarodne organizacije, ali svakako i pojedina nacionalna zakonodavstva visokorazvijenih zapadnih zemalja.³ Donose se ponajprije zakoni koji uređuju pitanje elektroničkog potpisa kao jednog od temelja za daljnji razvoj elektroničkog poslovanja i uspostavu povjerenja u informacijsko-komunikacijske tehnologije. Nakon toga slijede zakoni koji uređuju elektroničko

---

¹ Digitalne tehnologije u sve većoj mjeri preuzimaju znatan dio naših svakodnevnih aktivnosti. Poslovanje i trgovina putem interneta, razmjena i pohranjivanje dokumenata u digitalnom obliku, komunikacija s pomoću modernih digitalnih tehnologija (e-pošte, videokonferencije), sve su to aktivnosti koje u velikom broju slučajeva zahtijevaju određenu pravnu regulaciju.

² Electronic Data Interchange – prijenos podataka unaprijed utvrđene strukture elektroničkim putem bez potrebe za ljudskom intervencijom.

³ Neki od važnijih akata su: "UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce Guide to Enactment 1996"; Directive 1999/93/EC of the European Parliament and of the Council of 13 December 1999., on Community framework for electronic signatures; Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000., on certain legal aspect of information society services, in particular electronic commerce, in the International Market; njemački "Gesetz über Rahmenbedingungen für elektronische Signaturen" iz 1997.

poslovanje u pojedinim segmentima društva (financijsko poslovanje, međunarodna trgovina itd.), elektroničku trgovinu i elektroničku ispravu. Druga faza počinje početkom ovog desetljeća, kada su ostvareni uvjeti za širu primjenu gore navedenih instrumenata te je u određenoj mjeri uspostavljeno povjerenje korisnika da će pravna struka spremno moći odgovoriti na probleme koji mogu proizaći iz njihove primjene. Ideje o uvođenju elektroničkog načina poslovanja u sudove, javne registre te u pravosuđe u cjelini javljaju se i ranije, ali tek nakon donošenja propisa koji reguliraju temelje elektroničkog poslovanja postupno se počinju i realizirati. Danas se u cijelom svijetu intenzivno radi na implementaciji elektroničkog poslovanja u sustav pravosuđa, ali i na mogućnosti uporabe elektroničkog oblika isprava, elektroničkih dokumenata⁴ i elektroničke komunikacije u svim sudskim postupcima.

U Republici Hrvatskoj ove se dvije faze preklapaju. Među ostalim i zbog usklađivanja našeg zakonodavstva⁵ s *acquis communautaire*om EZ-a, u rasponu od gotovo četiri godine, donose se zakoni koji reguliraju pitanja elektroničkog potpisa, elektroničke isprave i elektroničke trgovine⁶, a čak i prije donošenja tih zakona radi se na implementaciji informacijsko-komunikacijskih tehnologija u sustave javnih registara i sudova. Jasno je da se bez zakonske podloge nije moglo raditi na široj uporabi elektroničkog potpisa i elektroničke isprave pa se danas već implementirani sustavi ni ne koriste tim tehnologijama radi razmjene podataka, već ih je za to potrebno dodatno prilagoditi. Iako je prošlo već gotovo osam godina od donošenja ZEP-a, u sustavu pravosuđa RH još ne postoji mogućnost razmjene podataka elektroničkim putem. Tome svakako pridonosi određeno nepovjerenje u mogućnosti informacijsko-komunikacijskih tehnologija, ali i slaba ekonomska moć jer su potrebna velika inicijalna sredstva za uvođenje informacijsko-komunikacijskih tehnologija u tako velik sustav. Tu je potrebno uzeti u obzir i objektivne razloge koji se javljaju, a odnose se na izrazitu kompleksnost izrade upotrebljivih specifikacija za poslovne procese sudova koji su vrlo često neuniformirani i sadržavaju velik broj iznimaka od uobičajenih pravila.

Unatoč tome, i dalje se radi na intenzivnoj prilagodbi zakonodavstva radi što šire primjene informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Tako su odnedav-

---

⁴ V. *infra* bilj. 16, str. 4.

⁵ *Op. cit.*, bilj. 3, str. 1.

⁶ Zakon o elektroničkom potpisu (Narodne novine, 10/2002, 80/2008; dalje u tekstu: ZEP), Zakon o elektroničkoj trgovini (Narodne novine, 173/2002; dalje u tekstu: ZET), Zakon o elektroničkoj ispravi (Narodne novine, 150/2005; dalje u tekstu: ZEI).

no u neke od ključnih zakona koji se odnose na vođenje postupka pred sudovima implementirane odredbe koje se odnose na uporabu elektroničkog načina komuniciranja i razmjene podataka. Iako su tim uvođenjem novih normi u postojeće zakonodavstvo ostale mnoge nedorečenosti, one su svakako pozitivan pomak. Kao primjer navodimo Zakon o općem upravnom postupku⁷, Zakon o kaznenom postupku⁸ i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku⁹ iz 2008. godine.

Ovim radom želi se razmotriti pitanje uporabe elektroničke isprave i elektroničkih dokumenata, pa samim time i elektroničke komunikacije u parničnom postupku. Termin parnični postupak u ovom se radu odnosi konkretno na građanski parnični postupak, tj. na moguću primjenu informacijsko-komunikacijske tehnologije u građanskom parničnom postupku. Ti oblici komunikacije i takav način razmjene podataka u kontekstu parničnog postupka mogu se promatrati dvojako. Prvo gledište jest kroz uporabu informacijsko-komunikacijske tehnologije u parničnom postupku kao podrške za učinkovitije obavljanje svih poslova suda i upravljanje sudskim spisima. Jedinstveni informacijski sustav sudova u Republici Hrvatskoj može znatno poboljšati komunikaciju između sudova višeg i nižeg stupnja, pridonijeti ujednačivanju sudske prakse te lakše i brže razmjene službenih podataka. Drugo gledište odnosi se na uporabu elektroničke isprave ili elektroničkih dokumenata kao dokaznog sredstva u parničnom postupku. Kako se danas u velikom opsegu pravni poslovi odvijaju elektroničkim putem te elektronički oblik dokumentacije postupno zamjenjuje papirnatu, kada dođe do prijepora, nužno je omogućiti sudovima da na adekvatan način mogu svim sudionicima pružiti učinkovitu pravnu zaštitu.

Kroz pregled pravne regulative koja je trenutačno na snazi pokušat ćemo utvrditi jesu li ostvareni uvjeti za širu primjenu informacijsko-komunikacijskih

---

⁷ Zakon o općem upravnom postupku (Narodne novine, 47/2009; dalje u tekstu: ZUP) – od svih zakona koji su na neki način implementirali odredbe koje se odnose na uporabu instrumenata elektroničkog poslovanja ovim se Zakonom otišlo najdalje. Tako Zakon uređuje sljedeća pitanja: moguće dostave zahtjeva za pokretanje postupka elektroničkim putem (čl. 41.); odustanak od zahtjeva elektroničkim putem (čl. 46.); isprava može biti i u elektroničkom obliku (čl. 60.); dostava podnesaka u obliku elektroničke isprave (čl. 71.); uređenje elektroničke komunikacije (čl. 75.); obavješćivanje stranaka i drugih sudionika u postupku o tijeku i radnjama elektroničkim putem (čl. 83.); vođenje spisa u elektroničkom obliku (čl. 84.); dostava elektroničkim putem (čl. 94.); izdavanje potvrde u elektroničkom obliku (čl. 159.).

⁸ Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine, 152/2008, 76/2009).

⁹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku (Narodne novine, 84/2008; dalje u tekstu: ZID ZPP 08).

tehnologija unutar sudova RH i samog parničnog postupka te mogu li trenutačne zakonske norme regulirati sve veći opseg elektroničkog načina poslovanja i razmjene podataka kada dođe do spora.

2. PRAVNA REGULACIJA ELEKTRONIČKE ISPRAVE

Donošenjem Zakona o elektroničkoj ispravi 2005. godine upotpunjen je paket zakona koji uređuju pitanje elektroničkog poslovanja u Republici Hrvatskoj. Zakon o elektroničkom potpisu, koji je donesen još 2002. godine, nije mogao u potpunosti ostvariti svoju funkciju bez ZEI-a jer taj Zakon ne uređuje pitanje elektroničke isprave. Naime, ZEP-om se uređuje pravo pravnih i fizičkih osoba na uporabu elektroničkog potpisa u upravnim, sudskim i drugim postupcima, poslovnim i drugim radnjama.¹⁰ Kako se elektronički potpis koristi za potpisivanje upravo elektroničke isprave, tek su donošenjem ZEI-a ostvarene pretpostavke za punu primjenu tih temeljnih instrumenata elektroničkog poslovanja.¹¹ Pregledom osnovnih odredaba ZEI-a, koje definiraju pojam, izvornik, presliku, slanje, primanje i arhiviranje elektroničke isprave, želimo prikazati koje zakonske pretpostavke moraju biti zadovoljene za uporabu elektroničke isprave u parničnom postupku.

2.1. Pojam elektroničke isprave i dokumentacijsko svojstvo

ZEI uređuje pravo fizičkih i pravnih osoba na uporabu elektroničke isprave u svim poslovnim radnjama i djelatnostima te u postupcima koji se vode pred tijelima javne vlasti u kojima se elektronička oprema i programi mogu primjenjivati u izradi, prijenosu, pohrani i čuvanju informacija u elektroničkom obliku, pravna valjanost elektroničke isprave te uporaba i promet elektroničkih isprava.¹² Kako Zakon definira tijela javne vlasti kao državna tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne osobe s javnim

---

¹⁰ Čl. 1. ZEP-a.

¹¹ Ovakvo rješenje kojim se elektronički potpis i elektronička isprava uređuju u dvama odvojenim zakonima nije uobičajeno. Promatrajući zakonodavstava zemalja članica EU-a, uglavnom se nailazi na primjer jedinstvenog zakona koji uređuje pitanje tih dvaju instrumenata, a mislimo da to i jest ispravno rješenje upravo zbog njihove bliske povezanosti. Naišli smo samo na primjer Litve koja također uređuje elektroničku ispravu posebnim zakonom.

¹² Čl. 1. ZEI-a.

ovlastima i druge osobe na koje su prenesene javne ovlasti¹³, sasvim je jasno da se tu ubrajaju i sudovi, te se time pruža mogućnost uporabe elektroničke isprave u sudskim postupcima. Nadalje, budući da zakoni koji reguliraju pitanje vođenja postupaka pred sudovima ne pretpostavljaju isključivu uporabu svih isprava na papiru, također se može zaključiti da je uporaba elektroničkih isprava dozvoljena. Ipak, zakon koji uređuje parnični postupak propisuje pisani oblik podnesaka pa je nužna prilagodba tih odredaba kako bi bila moguća uporaba elektroničke isprave (*v. infra*). Tamo gdje se drugim zakonima traži izričito uporaba isprava na papiru, odredbe ZEI-a ne primjenjuju se.¹⁴ Kada su u pitanju sudski postupci, to rješenje nije usklađeno za odredbama ZEP-a, nakon izmjena i dopuna zakona iz 2008. godine.¹⁵ (V. više *infra*, 3.4.2.).

Elektronička se isprava uvelike razlikuje od tradicionalnog poimanja isprave. Dok je poimanje isprave do sada uglavnom uključivalo pisani tekst na papiru, ovjeren potpisom ili žigom od strane izdavatelja, sam način kreiranja i pohrane podataka u elektroničkom obliku pruža daleko veće mogućnosti u vezi s oblikom i načinom pohrane sadržaja same isprave. ZEI definira elektroničku ispravu kao jednoznačno povezan cjelovit skup podataka koji su elektronički oblikovani (izrađeni pomoću računala i drugih elektroničkih uređaja), poslani, primljeni ili sačuvani na elektroničkom, magnetnom, optičkom ili drugom mediju, i koji sadržava svojstva kojima se utvrđuje izvor (stvaratelj), utvrđuje vjerodostojnost sadržaja te dokazuje postojanost sadržaja u vremenu. Sadržaj elektroničke isprave uključuje sve oblike pisanog teksta, podatke, slike i crteže, karte, zvuk, glazbu, govor.¹⁶ Dakle, bitne značajke elektroničke isprave su jednoznačno povezani podaci koji su kreirani, sačuvani i distribuirani elektroničkim putem, uz vrlo bitno svojstvo koje zakon naziva "dokumentacijsko svojstvo".¹⁷ Upravo dokumentacijsko svojstvo čini bitnu razliku između elektroničke isprave i ostalih elektro-

¹³ Čl. 4. t. 12. ZEI-a.

¹⁴ V. čl. 1. st. 2 ZEI-a. Za razliku od ZEI-a, ZET po pitanju sklapanja ugovora elektroničkim putem nabrāja ugovore gdje se izričito traži uporaba vlastoručnog potpisa u dokumentima na papiru (*v. čl. 9. st. 4.*) te se odredbe Zakona ne primjenjuju. Takvo nabravanje sigurno pridonosi lakšem rješavanju dvojba o primjeni Zakona, ali zbog čestih izmjena propisa (osobito kada se to čini zbog prilagodbe današnjem načinu poslovanja), smatramo da je rješenje ZEI-a, gdje se općenito propisuje izuzeće primjene odredaba Zakona tamo gdje se izričito traži uporaba isprava na papiru, osjetno bolje.

¹⁵ V. više u: Zakon o izmjenama i dopunama zakona o elektroničkom potpisu (Narodne novine, 80/2008; dalje u tekstu: ZID ZEP), članak 6.

¹⁶ Čl. 4. t. 1. ZEI-a.

¹⁷ V. čl. 4. t. 2. ZEI-a; prema ZEI-ju posebni dio elektroničke isprave.

ničkih dokumenata.¹⁸ Ono je neka vrsta “dodatka” samom sadržaju¹⁹ koji drugi oblici elektroničkih dokumenata ne sadržavaju, a omogućuje provjeru identiteta stvaratelja, vjerodostojnosti poruke i vremensko obilježje kreiranja, slanja i izmjene sadržaja. To se postiže naprednim elektroničkim potpisom²⁰ (provjera vjerodostojnosti poruke) koji uključuje i kvalificirani certifikat (provjera identiteta stvaratelja) te naprednim vremenskim žigom (koji potvrđuje sadržaj podataka na koje se odnosi u navedenom vremenu). Na elektronički dokument ne primjenjuju se odredbe ZEI-a. To može biti neki dokument, ugovor, tekst, baza podataka, videozapis ili audiozapis koji je načinjen u određenu svrhu, ali nije elektronički potpisan naprednim elektroničkim potpisom. U praksi je češći slučaj razmjene upravo takvih zapisa. U RH vrlo malo pravnih i fizičkih osoba ima mogućnost korištenja naprednog elektroničkog potpisa, pa samim time i kreiranja elektroničke isprave.

2.2. Pravna snaga, izvornik i preslika elektroničke isprave

Ako se uporaba i promet elektroničke isprave provode u skladu s odredbama ZEI-a, elektronička isprava ima istu pravnu snagu kao i isprava na papiru.²¹ Da bi njezin promet i uporaba bili valjani, nužan je izričit pristanak²² svake

---

¹⁸ Termin elektronički dokument označava sve one podatke pohranjene u računalu u elektroničkom obliku koji ne sadržavaju “dokumentacijsko svojstvo”. Uredba o uredskom poslovanju (Narodne novine, 07/2009) koja je stupila na snagu 1. siječnja 2010. godine također označava takve podatke terminom “elektronički dokument” (članak 4. – elektronički dokument je bilo koja vrsta elektroničkog zapisa koji nema svojstva elektroničke isprave.). U praksi se vrlo često termini elektronička isprava i elektronički dokument poistovjećuju te smatramo da bi uporaba nekog drugog termina poput elektronički pohranjenih podataka ili sl. bila daleko bolja zato što točnije upućuje na što se odnosi, a ujedno i radi jasniju razliku u odnosu na elektroničku ispravu. Unatoč tome, zbog usklađenosti s postojećim propisima, u ovom radu koristi se termin elektronički dokument.

¹⁹ Taj sadržaj ZEI definira kao opći dio elektroničke isprave, a njegov razumljiv prikaz kao vanjski obrazac.

²⁰ Prema ZEP-u potrebno je uočiti razliku između elektroničkog potpisa i naprednog elektroničkog potpisa. Zakon naprednom elektroničkom potpisu (zajedno s kvalificiranim certifikatom i naprednim vremenskim žigom) daje istu pravnu snagu kao i vlastoručnom potpisu, odnosno vlastoručnom potpisu i otisku pečata na elektroničkom dokumentu ako je izrađen u skladu s odredbama tog Zakona. Kod “običnog” elektroničkog potpisa to nije slučaj te samim time ne zadovoljava uvjete koje pretpostavlja dokumentacijsko svojstvo elektroničke isprave.

²¹ V. čl. 2. i čl. 5. ZEI-a.

²² V. čl. 3. ZEI-a.

pravne i fizičke osobe koji sudjeluju u poslovnim radnjama, djelatnostima ili postupcima s elektroničkim ispravama. Zakon ne definira kakvo izričito očitovanje volje mora biti. Moguće je da se ono zatraži u pisanom obliku, ali mislimo da je daleko svrsishodnije uzeti u obzir i sam čin kreiranja i slanja te prihvata elektroničke isprave kao izričito očitovanje volje za njezinu uporabu i promet. Ono je također bitno zato što, nakon što je jednom dano, fizička ili pravna osoba više ne može odbiti elektroničku ispravu samo zbog toga što je sačinjena, korištena i prometovana u elektroničkom obliku.²³

Budući da je izvornost same isprave vrlo važna činjenica u pravnom prometu ispravama, ZEI detaljno uređuje pitanje izvornika i preslike elektroničke isprave. Kada govorimo o elektronički pohranjenim podacima, nije moguće govoriti o preslikama. Kopiranje podataka u elektroničkom obliku s pomoću računala daje u potpunosti identične podatke. Upravo se kao zaštitni mehanizam, u tu svrhu, kada je u pitanju elektronička isprava, koristi elektronički potpis. Svaka pojedinačna elektronička isprava jednom potpisana elektroničkim potpisom smatra se izvornikom.²⁴

Uzimajući u obzir današnji primat papirnato oblika isprava nad elektroničkim, osposobljenost sudionika (institucija i osoba) za uporabu informacijsko-komunikacijskih tehnologija, ali i mnoge slučajeve gdje prezentacija elektroničkih isprava u elektroničkom obliku nije moguća, ZEI posebno uređuje pitanje preslike elektroničke isprave na papiru. Preslika elektroničke isprave na papiru izrađuje se ovjerom ispisa samog sadržaja elektroničke isprave i to od strane ovlaštene osobe u tijelima javne vlasti, ako je riječ o postupcima koje ona vode, a u svim ostalim slučajevima od javnog bilježnika.²⁵ Takva preslika, izrađena u skladu s odredbama Zakona, ima istu pravnu snagu kao i izvornik te se mogu ravnopravno koristiti u svim radnjama za koje se traži uporaba isprava u izvornom obliku ili u obliku ovjerene preslike.²⁶ Iznimka su također slučajevi gdje se za sve radnje u kojima se zakonom ili drugim propisima izričito traži javnobilježnička ovjera isprava na papiru.²⁷

---

²³ V. čl. 3. st. 2. ZEI-a.

²⁴ V. čl. 9. st. 1. ZEI-a.

²⁵ V. čl. 10. ZEI-a.

²⁶ V. čl. 11. st. 1. ZEI-a.

²⁷ V. čl. 11. st. 2. ZEI-a.

2.3. Slanje, primanje i čuvanje elektroničkih isprava

Elektroničke isprave, kao i isprave na papiru, mogu imati velik utjecaj na pravni odnos na koji se odnose, a kako se taj utjecaj često veže i na poštovanje zadanih rokova, ZEI je detaljno uredio pitanje razmjene elektroničkih isprava s utvrđivanjem vremena otpreme i prijama.

Elektronička isprava smatra se otpremljenom kada je osobno otpremljena od pošiljatelja, ili otpremljena od osobe koju je pošiljatelj ovlastio za radnje otpreme, ili otpremljena od informacijskog sustava pošiljatelja, odnosno informacijskog sustava osobe koju je pošiljatelj ovlastio za te poslove.²⁸ Ovdje zakonodavac uzima u obzir i subjektivnu komponentu pošiljatelja poruke (osobno otpremljena), ali i objektivnu komponentu (otpremljena od informacijskog sustava). Mislimo da je dvojbeno takvo alternativno postavljanje tih uvjeta koji se uzimaju u obzir kada se poruka smatra otpremljenom. Naime, postoji mogućnost da, kao posljedica zlorabe, poruka bude otpremljena od informacijskog sustava pošiljatelja, iako je sam pošiljatelj ili osoba koju je na to ovlastio osobno nisu otpremili; također, elektronička isprava može biti otpremljena osobno od pošiljatelja, ali nije nužno da je i napustila njegov informacijski sustav. Iznimno je bitno za poštovanje zadanih vremenskih okvira što se točno smatra vremenom slanja elektroničke isprave. Prema ZEI-u vrijeme otpreme elektroničke isprave jest vrijeme kada je ona izašla iz informacijskog sustava pošiljatelja te ušla u informacijski sustav koji nije ni na koji način pod njegovom kontrolom.²⁹

Na isti način uređuje se pitanje prijama elektroničke isprave, ali radi pravne sigurnosti uz prijam se regulira i izdavanje potvrde o prijama. Time se praktički regulira elektronički oblik preporučene pošiljke. Elektronička isprava smatra se primljenom kada je osobno zaprimljena od primatelja ili zaprimljena od osobe koju je primatelj ovlastio za te poslove ili zaprimljena od informacijskog sustava primatelja, odnosno informacijskog sustava osobe koju je primatelj ovlastio za te poslove.³⁰ Kod razmjene elektroničkih isprava uobičajeno je da se potvrda o prijama izdaje putem automatiziranih sustava, što je u Zakonu i predviđeno.³¹ Takva potvrda prijama još nužno mora sadržavati i obavijest o sukladnosti elektroničke isprave s unaprijed dogovorenim tehničkim uvjetima.

---

²⁸ Čl. 16. ZEI-a.

²⁹ V. čl. 18. st. 1. ZEI-a.

³⁰ Čl. 17. st. 1. ZEI-a.

³¹ V. čl. 17. st. 3. ZEI-a.

Kao točno vrijeme prijama elektroničke poruke smatra se vrijeme kada je poslana elektronička isprava ušla u informacijski sustav primatelja ili informacijski sustav osobe koja radi po ovlaštenju primatelja.³²

Kod prometa elektroničkim ispravama bitno je također i njihovo čuvanje i pohrana. Budući da se one moraju čuvati u izvornom elektroničkom obliku, tako da je u svakom trenutku moguće vjerodostojno utvrditi njihov sadržaj, pošiljatelja, primatelja, vrijeme, način i oblik nastajanja i primanja, potrebno je osigurati tehničku podlogu kako bi se zadovoljilo tim uvjetima. Tako Zakon detaljno propisuje uspostavu i uvjete koje takva elektronička arhiva mora osigurati.³³ Vođenje i održavanje takve arhive često zahtijeva specijalizirana znanja iz područja informacijsko-komunikacijskih tehnologija pa je logično zaključiti da će se mnoge ustanove koristiti uslugama onih pravnih i fizičkih osoba koje raspolažu takvim znanjima. Ta mogućnost predviđena je i Zakonom, a pravne i fizičke osobe koje pružaju tu vrstu usluge u Zakonu se nazivaju informacijskim posrednicima.³⁴ Kako je često riječ o pohrani informacija u elektroničkom obliku koje sadržavaju vrlo osjetljive informacije, poput osobnih podataka, podataka o financijskom poslovanju ili pak isprava koje služe kao dokaz u sudskom postupku, razumljiva je namjera zakonodavca da striktno propiše način ponašanja, obveze i djelokrug informacijskih posrednika.

3. ELEKTRONIČKE ISPRAVE I SUSTAVI ZA UPRAVLJANJE SUDSKIM SPISIMA

Uvođenje informacijsko-komunikacijskih tehnologija u sustav pravosuđa, pa tako i u sve procese koji se odvijaju na samim sudovima, predstavlja iznimno velik i kompleksan zadatak. Kao što je prethodno navedeno, postoje mnogi problemi koje je potrebno premostiti. Velika inicijalna ulaganja (bez financijski lako mjerljivih koristi), izrazita kompleksnost sustava, ali i određen otpor većine sudionika koji su naviknuli na tradicionalni način poslovanja. Također, kada se pristupa tako velikom zadatku, potrebno je uzeti u obzir što veći broj potencijalnih problema koji se kasnije mogu javiti, ali i postojeći zakonodavni okvir i informacijsko-komunikacijsku infrastrukturu. Neka od glavnih pitanja koja se u početku javljaju jesu: Koji dijelovi sustava su

---

³² Čl. 18. st. 2. ZEI-a.

³³ V. čl. 20. ZEI-a.

³⁴ V. čl. 21. ZEI-a.

najpogodniji za uvođenje informacijsko-komunikacijskih tehnologija? Je li moguća uporaba informacijsko-komunikacijskih tehnologija na svim razinama parničnog postupka? Je li moguće, s obzirom na postojeću zakonsku regulativu, ali i tehničku infrastrukturu, podnošenje dokumenata sudu elektroničkim putem? Zasniva li se sustav upravljanja sudskim spisima³⁵ samo na papirnatim dokumentima ili uključuje i neki oblik elektroničkih zapisa³⁶? Ako je moguć prihvat elektroničkih isprava i dokumenata, na koji će se način provjeravati njihova autentičnost i vjerodostojnost te tko će sve imati pristup tako pohranjenim dokumentima?³⁷

3.1. E-proces

Iako se već niz godina govori o tzv. "virtualnim sudnicama"³⁸, ta je ideja još daleko od ostvarenja, ali se razmatra kao mogućnost u skoroj budućnosti. Slučajevi gdje informacijsko-komunikacijske tehnologije zamjenjuju sudnicu, kompletna razmjena dokumentacije odvija se elektroničkim putem, a saslušanje stranaka odvija se putem videokonferencije, u sebi sadržava mnoge probleme. Postavlja se pitanje dostupnosti tehnologije, ali i dovoljan broj kvalificiranoga osoblja za upravljanje njome. Također, još jedno od iznimno važnih pitanja jest i utjecaj nedostatka osobnog kontakta svih strana koje sudjeluju u procesu.³⁹ Time se dovode u pitanje neka od temeljnih načela u parničnom postupku, tj. načelo neposrednosti, načelo saslušanja stranaka, načelo traženja istine (posebno je to naglašeno kod slobodne ocjene dokaza, kada sud odlučuje s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja, ispitujući individualna svojstva konkretnih dokaznih sredstava, formirajući zaključke induktivnom metodom. Odluke suda zavise od perceptivnog i intelektualnog kapaciteta individualno

---

³⁵ V. *infra* bilj. 40.

³⁶ Termin elektronički zapis obuhvaća i elektroničku ispravu i elektronički dokument.

³⁷ V. više u: Rüßmann H., De Vos W., *The Challenge of Information Society: Application of Advanced Technologies in Civil Litigation and other Procedures*, 1999., str. 3, <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/grotius/english> (2. rujna 2010.). Autori u sklopu projekta primjene modernih tehnologija u građanskom parničnom postupku prethodno postavljaju pitanja o kojima je potrebno raspraviti kako bi cijeli postupak bio što uspješniji te pregledom zbivanja u nekim zemljama Europske unije pokušavaju sagledati mogućnosti njihova budućeg razvoja i daljnje primjene.

³⁸ Eng. virtual courtroom – u hrvatskome jeziku često se koristi i izraz e-proces.

³⁹ Tako i Rüßmann H., *Provisional General Report*, 11. World Congress on Procedural Law: 'Procedural law on the Threshold of a new Millennium', 1999., Vienna, str. 2., <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/grotius/english/GeneralReport.htm> (16. srpnja 2010.).

određenih sudaca⁴⁰ te raspravnog i istražnog načela. U potpunosti digitaliziran sudski proces, koji se odvija putem informacijsko-komunikacijske tehnologije, za sada je korišten samo u onim slučajevima gdje ne postoji potreba za osobnim kontaktom stranaka sa sudom, pa se tako najčešće razmatra kao mogućnost u onim postupcima koji su zasnovani na razmjeni dokumentacije između stranaka i suda. Uglavnom se to odnosi na sporove male vrijednosti ili još češće na postupak za izdavanje platnih naloga. Kako je danas tehnologija elektroničkog potpisa i elektroničke isprave pravno regulirana u svim visokorazvijenim zemljama koje imaju tehničkih, kadrovskih i financijskih mogućnosti za uvođenje sustava koji bi nalikovao na "virtualnu sudnicu", može se očekivati i njihova šira primjena u tu svrhu. Kao jedan od primjera može se navesti Her Majesty's Courts Service Money Claim Online⁴¹ u Velikoj Britaniji. Iako ni taj postupak nije u potpunosti digitaliziran te ne zahtijeva uporabu elektroničke isprave, jedan je od vrlo dobrih primjera kako se informacijsko-komunikacijske tehnologije mogu učinkovito upotrijebiti.

Kako u RH također postoji zakonodavni okvir koji uređuje pitanje instrumenata za elektroničku razmjenu podataka, teoretski bi se moglo govoriti o uvođenju e-procesa. Problem je što recentne izmjene postupovnih propisa⁴², osim eventualno ZUP-a, nisu omogućile njihovu realnu uporabu. Kompleksnost, stroga forma i tehnološki zahtjevan i skup proces izdavanja i uporabe elektroničkog potpisa svakako može biti prepreka u primjeni i širem prihvaćanju modernih tehnologija. Postoje također i drugi načini uspostave sigurne komunikacije i razmjene podataka elektroničkim putem. Kao primjer navodimo Republiku Finsku, koja se ni danas u svojim informacijsko-komunikacijskim sustavima u pravosuđu ne koristi tim tehnologijama.⁴³

---

⁴⁰ Triva S., Dika M., *Gradansko parnično procesno pravo*, 7. izd., Zagreb, 2004., §28 t. 7, str. 165 (dalje u tekstu: GPPP).

⁴¹ <http://www.hmcourts-service.gov.uk/onlineservices2/mcol/index.htm> (3. rujna 2010.).

^Riječ je o sustavu koji omogućuje postavljanje zahtjeva sudu putem interneta s pomoću unaprijed utvrđene forme. Sud dostavlja dokumentaciju tuženiku, koji ima 14 dana za odgovor. U slučaju da tuženik ne odgovori, tužitelj online traži od suda donošenje presude.

⁴² V. Matić, T., *Elektronička isprava i mogućnost njezina korištenja u sudskom ili upravnom kontradiktornom postupku (e-proces)*, *Odvjetnik*, 82, 2009., 5 – 6, str. 30.

⁴³ V. *infra* str. 11.

3.2. Cjelovit sustav za upravljanje sudskim spisima

Praksa je pokazala da dijelovi sustava koji se odnose na upravljanje sudskim spisima⁴⁴ predstavljaju najpogodnije mjesto uvođenja modernih tehnologija. Većina europskih zemalja je, primjenom modernih tehnologija, upravo te dijelove sustava izabrala kao polaznu točku. Ti se sustavi razvijaju uglavnom krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina prošlog stoljeća. Neki od glavnih ciljeva bili su smanjenje troškova, povećanje učinkovitosti i produktivnosti, smanjenje zaostataka, lakši pristup sudovima te jačanje povjerenja javnosti u sudove. Iako su u to vrijeme tehnologije elektroničkog potpisa i elektroničke isprave tek u nastajanju, te se nije razmatrala mogućnost njihove uporabe, to nije bila prepreka uspostavljanju sustava koji su vrlo učinkoviti.

Svaki cjeloviti sustav za upravljanje sudskim spisima trebao bi se sastojati od:

- sustava za praćenje sudskih spisa – eng. case tracking systems – sadržava sve važne podatke o spisu, ali u sebi ne sadržava tekst podnesaka, priloga i ostalih dokumenata iz spisa
- sustava planiranja – omogućuje planiranje ključnih aktivnosti i događaja vezanih uz pojedini spis
- sustava elektroničke komunikacije – mogućnost održavanja kontakta s drugim sudovima, sa strankama ili unutar suda, putem telefona ili videokonferencija
- sustava za pohranu i upravljanje elektroničkim zapisima – mogućnost prihvaćanja, pohrane, slanja i objave svih dokumenata u elektroničkom obliku te povezivanje s javnim registrima.⁴⁵

Bitno obilježje uvođenja informacijsko-komunikacijske tehnologije u građanski postupak na području većine visokorazvijenih europskih zemalja jest da je ono slijedilo istodobno s važnijim reformama postupovnih propisa te su razmatrane kao mogućnost u svakom pojedinom segmentu sustava.⁴⁶

⁴⁴ Eng. case management – potrebno je napraviti jasnu razliku između termina case management i sustava case tracking. Prvi označava korištenje informacijsko-komunikacijskih tehnologija u svrhu upravljanja sudskim spisima u cijelosti te obuhvaća i pojam case tracking. Drugi označava korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije kao podrške u praćenju sudskih spisa te ne uključuje pohranu elektroničkih zapisa u sklopu cjelovitog sustava.

⁴⁵ Tako i Lord Wolf, *Acces to Justice Interim report*, HMSO, 1995., <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dca.gov.uk/civil/interim/woolf.htm> (14. srpnja 2010.); poglavlje 6. – 8.

⁴⁶ Susskind R., *Report on England and Wales, The Challenge of the Information Society: Application of Advanced Technologies in Civil Litigation and Other Procedures*, 1999., str. 3; <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/grotius/english/Reports/england.htm> (27. lipnja 2010.).

Tako je u Velikoj Britaniji 1985. godine osnovano tijelo pod nazivom *Information Technology and Courts Committee*, koje je okupljalo odvjetnike, tužitelje, suce i sve ostale zainteresirane strane u svrhu predlaganja i provođenja inovativnih rješenja. Na osnovi preporuka Lorda Wolfa⁴⁷ iz 1996. godine, 1998. godine donesen je dokument pod nazivom *Modernising Justice* čija je provedba počela usporedno sa stupanjem na snagu *Civil Procedure Rules* iz 1998. godine. Time je počela široka primjena informacijsko-komunikacijske tehnologije na svim sudovima u Velikoj Britaniji. Primarni cilj bio je stvaranje elektroničkih zapisa⁴⁸ koji će se lako razmjenjivati. Kada se kreiraju, svaki zapis imat će poveznicu na pripadajući sudski spis. U konačnici, tako kreirani elektronički zapisi formiraju cjelovit sudski spis, koji je potpun i ažuran te je dostupan u cijelosti u elektroničkom obliku za sve autorizirane korisnike.⁴⁹ Od 2000. godine u Velikoj Britaniji na snazi je i zakon koji uređuje pitanje korištenja elektroničkog potpisa.⁵⁰ Za razliku od većine europskih zemalja, programska rješenja za upravljanje sudskim spisima nisu kreirana pod strogim nadzorom države, već je tržište u tom pogledu liberalizirano. Stavljjen je naglasak na interoperabilnost pojedinih sustava, kako bi bilo moguće povezati različite sustave u smislu komunikacije i razmjene podataka, a ne na centraliziranost jednog cjelovitog sustava.

Tijekom reforme građanskog postupka 1992. godine u Finskoj uočeno je da se najveći broj slučajeva odnosi na dospjela potraživanja u novcu. Ako bi podneseni tužbeni zahtjev bio osporavan, parnica se nastavlja u prethodnom postupku, ali većina takvih zahtjeva ili nije bila osporavana ili su podneseni dokumenti bili dovoljni za donošenje odluke. Iz toga je bilo jasno da je tu riječ o iznimno velikom broju slučajeva kojima se može upravljati s pomoću informatiziranog sustava za upravljanje sudskim spisima (CMS-a⁵¹). Prepreku su predstavljali potreba za vlastoručnim potpisom i podnošenje dokumenata u tiskanom obliku. Donošenjem izmjena i dopuna zakona koji uređuje parnični postupak⁵² te prepreke su uklonjene. Odlučeno je da tužitelj u postupku za izdavanje platnog naloga prilikom podnošenja tužbenog zahtjeva nije dužan

---

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ Eng. electronic files; v. *supra* bilj. 35.

⁴⁹ Usp. Susskind, *op. cit.*, bilj. 45.

⁵⁰ *Electronic Communications Act*, 2000.

⁵¹ V. *supra* bilj. 43.

⁵² Code of Judicial Procedure, 1. prosinca 1993. godine, <http://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofir/eur/lxwefin.htm> (7. kolovoza 2010.).

podnijeti pisani dokaz sudu dokle god ga je jasno specificirao u tužbenom zahtjevu. To je značilo da originalni dokumenti nisu trebali biti poslani sudu te da nije bilo potrebe za vlastoručnim potpisom na papiru, pa su takvih zahtjevi mogli biti poslani sudu elektroničkim putem.⁵³ Ubrzo nakon toga donesena su još dva zakona koja uređuju pitanje uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije na sudovima, *Electronic Communications in Court Proceedings* 1993.⁵⁴ godine, koji je izmijenjen i dopunjen 1998. godine, te *Electronic Services and Communication in the Public Sector* iz 2003.⁵⁵ godine, koji uređuje pitanje elektroničkog poslovanja cijelog javnog sektora, a donesen je upravo na osnovi prethodno navedenih zakona koji su se odnosili na poslovanje sudova. Tako se čak može zaključiti da su u Finskoj, kada je u pitanju uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije, sudovi bili ispred ostalih državnih i javnih tijela. Dva implementirana sustava pod nazivom Tuomas, koji služi za upravljanje sudskim spisima, i Santra, sustav za elektronički prijenos podataka, koriste se tijekom cijelog postupka, od zaprimanja podnesaka, zakazivanja ročišta, pozivanja stranaka na raspravu, do donošenja i pohranjivanja svih dokumenata i konačne odluke. Sustav Tuomas danas se koristi za sve tipove građanskog postupka te sadržava više od 200 standardiziranih dokumenata kojima se koriste sudovi. Sustav je također povezan i s javnim registrima kao što su razne matice⁵⁶ ili registri o bankrotu⁵⁷. Ovdje je svakako važno navesti da se u cijelom postupku razmjene i pohrane podataka ne koristi elektronički potpis ili elektronička isprava, već se koriste sigurnosni protokoli kao zaštita prilikom razmjene podataka, unutar zatvorenog informacijskog sustava, koji je dostupan ovlaštenim sudionicima postupka. Niti daljnji planirani razvoj u pogledu informatizacije pravosuđa ne predviđa moguću uporabu tih instrumenata.⁵⁸ Finska je dobar primjer kako reforma postupovnih propisa može pružati podršku uporabi modernih tehnologija, ali i kako je moguće uspostaviti efikasan sustav bez uporabe infrastrukture javnog ključa.⁵⁹

⁵³ Fabri, M., *E-justice in Finland and in Italy: enabling versus constraining models*, u: Contini, F., Lanzara, G. F. (ur.), *ICT and Innovation in the Public Sector*, Palgrave Macmillan, Trowbridge, Wiltshire, 2009., str. 119 – 120.

⁵⁴ V. <http://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/lxwefin.htm> (7. kolovoza 2010.).

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ V. Fabri, *op. cit.*, bilj. 51; eng. Population Register Center – sadržava podatke o razvođu, skrbi nad djetetom, podatke o usvajanju itd.

⁵⁷ *Ibid.*; eng. Bankruptcy Register.

⁵⁸ V. više u: Fabri, *op. cit.*, bilj. 51, str. 137 – 140.

⁵⁹ PKI – Public Key Infrastructure – infrastruktura koja omogućuje sigurnu razmjenu podataka s pomoću elektroničkog potpisa i digitalnih certifikata; dalje u tekstu: PKI.

U razdoblju od 1997. do 2006. godine u Italiji su doneseni brojni novi propisi koji su pokušali urediti pitanje uporabe elektroničkog potpisa i elektroničke isprave u građanskom postupku. Kao podrška projektu pod nazivom *Processo civile telematico*⁶⁰, što zbog usklađivanja s direktivama EU-a, što zbog nedostataka, ti su propisi u vrlo kratkom razdoblju izmijenjeni ili ukidani da bi bili zamijenjeni novima. Problem se javljao zato što se nastojalo prilagoditi instrumente elektroničkog poslovanja postojećim propisima koji uređuju parnični postupak. U samoj provedbi projekta naišlo se na mnoge prepreke. Kreirani je sustav vrlo kompleksan, djelomično zbog obvezne uporabe elektroničkih potpisa i elektronički potpisanih isprava, a djelomično zbog visoke centraliziranosti, ali i zbog velikog otpora svih sudionika u postupku. Ideja jest da odvjetnici i sudski vještaci komuniciraju koristeći se infrastrukturom javnog ključa s pristupnom točkom⁶¹ koja onda elektroničkim putem prenosi dokumente u središnji sustav ministarstva pravosuđa, koji nakon ovjere također elektroničkim putem i koristeći se infrastrukturom javnog ključa prenosi dokumente sudovima. Tada sudovi nakon prihvaćanja elektroničkih isprava upravljaju spisima s pomoću svojih CMS sustava. U tom postupku slanja elektroničkih isprava pošiljatelj mora upotrijebiti elektronički potpis dva puta. Jednom kada potpisuje elektroničku ispravu te još jednom kada šalje tu istu elektroničku ispravu. Komunikacija u obrnutom smjeru, od sudova prema odvjetnicima, odvija se na isti način. Nakon šest godina i utrošenih 12 milijuna eura 2006. godine na Općinskom sudu u Milanu uveden je sustav koji se koristi samo za zaprimanje zahtjeva za izdavanje platnih naloga. Planira se uvođenje sustava i na ostale sudove, iako je cijeli projekt još u pilot-fazi. Od 2007. godine pojednostavnjenjem procedure planira se šira implementacija cijelog sustava te je donesen propis kojim se nalaže uporaba sustava svim odvjetnicima do 2010. godine u pojedinim slučajevima.⁶²

Zbog harmonizacije postupovnih propisa u Švicarskoj će 1. siječnja 2011. godine stupiti na snagu prvi federalni zakon o parničnom postupku.⁶³ Tim je zakonom predviđena mogućnost podnošenja dokumenata sudu elektroničkim putem⁶⁴, ali i podnošenje dokaza u elektroničkom obliku. Za podnošenje doku-

---

⁶⁰ Eng. Civil Trial Online – TOL.

⁶¹ Eng. Access Point (PDA).

⁶² V. više Fabri, *op. cit.*, bilj. 51., str. 126 – 137.

⁶³ Schweizerische Zivilprozessordnung (Zivilprozessordnung, ZPO), 19. prosinca 2008.

⁶⁴ Odredba Art. 130 švicarskog ZPO-a glasi: “1 Eingaben sind dem Gericht in Papierform oder elektronisch einzureichen. Sie sind zu unterzeichnen.

menata sudu elektroničkim putem nužno je korištenje elektroničkog potpisa. Također, sud zadržava pravo da zatraži iste u tiskanom obliku. Švicarska od 2003. godine ima i propis koji uređuje pitanje elektroničkog potpisa.⁶⁵ Iz navedenoga jasno se može zaključiti da je i Švicarska, istodobno s velikim reformama građanskog postupka, uzela u obzir potencijal, ali i nužnost korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije te omogućila uvođenje elektroničke komunikacije i razmjene podataka u parnični postupak.⁶⁶

Uzimajući u razmatranje navedene primjere, pokušat ćemo utvrditi i napraviti usporedbu u kojoj je fazi uvođenje informacijsko-komunikacijske tehnologije na sudove u Hrvatskoj te je li moguće korištenje elektroničke isprave u parničnom postupku.

3.3. Integrirani sustav za upravljanje sudskim predmetima – eSpis

Iz navedenog punog imena eSpis informacijsko-komunikacijskog sustava koji je u postupku implementacije na hrvatskim sudovima moglo bi se zaključiti da je riječ o informacijsko-komunikacijskom sustavu koji pruža cjelovito rješenje za upravljanje sudskim spisima na sudovima u Republici Hrvatskoj. To u stvarnosti nije tako. Naime, eSpis je informacijsko-komunikacijski sustav koji ne uključuje mogućnost komunikacije i zaprimanje podnesaka u elektroničkom obliku od strane “vanjskih” sudionika u postupku, a s druge pak strane sve odluke i pismena koji se kreiraju na samom sudu pohranjuju se u elektroničkom obliku u sustav. To ga na određeni način čini nekom vrstom hibridnog sustava za praćenje sudskih spisa ili eng. *case tracking system*⁶⁷, koji čini samo dio cjelovitog sustava za upravljanje sudskim spisima. Njegova izrada počela je 2001. godine potpisivanjem ugovora između Vlade Republike Hrvatske i Svjetske banke o kreditiranju projekta izgradnje jedinstvenog informacijskog

---

2 Bei elektronischer Übermittlung muss das Dokument, das die Eingabe und die Beilagen enthält, mit einer anerkannten elektronischen Signatur der Absenderin oder des Absenders versehen sein. Der Bundesrat bestimmt das Format der Übermittlung.

3 Bei elektronischer Übermittlung kann das Gericht verlangen, dass die Eingabe und die Beilagen in Papierform nachgereicht werden.”

⁶⁵ Bundesgesetz über Zertifizierungsdienste im Bereich der elektronischen Signatur od 19. prosinca 2003. godine.

⁶⁶ V. više u: Gasser C., *Digital evidence in the new Swiss Federal Code of Civil Procedure*, *Digital Evidence and Electronic Signature Law Review*, 2009., Vol. 6, str. 195 – 196.

⁶⁷ V. *supra* bilj. 43.

sustava za upravljanje sudskim predmetima⁶⁸. Nakon razvoja funkcionalnih specifikacija sustava, od 2002. do 2004. godine, 2005. godine počinje razvoj aplikacije koji traje do 2007. godine. Nakon toga u razdoblju od 2007. do početka 2010. godine sustav se implementira na devet probnih sudova, a posljednja faza projekta uključuje implementaciju sustava na još 60 sudova u Hrvatskoj (županijskih, općinskih i trgovačkih – prekršajni sudovi i Upravni sud nisu obuhvaćeni tim projektom) koja bi trebala biti završena do kraja 2010. godine. Sasvim je jasno da se ti rokovi neće ispuniti. Kako svrha ovog rada nije pregled funkcionalnosti i sam tijek implementacije sustava eSpis, već mogućnost uporabe elektroničke isprave u komunikaciji sa sudovima, u tu svrhu ukratko ćemo nabrojati njegove osnovne karakteristike.

U sustav eSpis unose se svi podaci koji se odnose na pojedini sudski spis: osnovni podaci o spisu kao što su stanke, sudac, hitnost, eventualni spojeni ili priklopljeni spis, datum kalendara i ročišta i sl.; podnesci i prilozi koji upisom dobivaju poslovni broj (u sustav se ne pohranjuje tekst podnesaka, priloga i ostalih dokumenata, niti bilo kakav elektronički oblik istih. O takvim pismenima vode se samo procesno bitni podaci poput ime pošiljatelja, datum i način zaprimanja, broj primjeraka i sl.); odluke i dopisi i sva pismena koja se kreiraju na sudu i odašilju izvan suda (pohranjuje se i njihov sadržaj); sudske radnje uključujući i mjesto, vrijeme i pozvane stranke; pozivi koji su jednom sastavljeni i vezani uz određenu sudsku radnju; naredbe i upozorenja; informacija o procesnim sankcijama, o otporcima iz predmeta, o imenovanim sudionicima i sucima porotnicima, o troškovima, o kretanju spisa te o vezanim spisima. Ono što je bitno ovdje napomenuti jest da svaka radnja na spisu, bilo ona jednostavna ili složena, mora istodobno biti izvršena na tiskanom spisu te i u sustavu eSpis. Postoje još brojne funkcionalnosti eSpisa, kao što je praćenje statistike, mogućnosti jednostavnog pretraživanja i kreiranje izvješća, automatska nasumična dodjela predmeta⁶⁹ i sl.

Uvođenje eSpisa velik je napredak u primjeni modernih tehnologija na sudove te postavlja dobre temelje za daljnji razvoj, ali treba razmotriti je li bilo moguće napraviti i taj posljednji korak, a to je omogućivanje komunikacije i

---

⁶⁸ Zakon o potvrđivanju Ugovora o zajmu između Republike Hrvatske i Međunarodne banke za obnovu i razvoj za projekt tehničke pomoći u vezi sa stečajevima (Narodne novine – Međunarodni ugovori, 14/2001.).

⁶⁹ U početku implementacije projekta dodjela predmeta bila je u potpunosti nasumična te se nije uzelo u obzir ravnomjerno opterećenje sudaca, što je u kasnijem tijeku implementacije ispravljeno.

zaprimanje podnesaka elektroničkim putem kako bi se napravio cjelovit sustav za upravljanje sudskim spisima.

Oprilike u isto vrijeme kada je projekt krenuo u prvu fazu razrade funkcionalnih rješenja, u Hrvatskoj je donesen ZEP. Prilikom početka izrade same aplikacije donesen je i ZEI. Nameće se pitanje je li prilikom pokretanja cijelog projekta trebalo uzeti u obzir primjenu elektroničkog potpisa i elektroničke isprave te osigurati elektroničku razmjenu i pohranu podataka sa svim sudionicima u postupku, pa u skladu s time i prilagoditi postupovne propise. Jasno je da je sustav napravljen tako da se u budućnosti koristi i za razmjenu i pohranu elektroničkih podataka, ali to je ostavljeno za neko neodređeno buduće vrijeme. Do tada, iz sasvim logičnih i praktičnih razloga, sudski će se spisi morati voditi i u papirnatom obliku. To naravno dovodi u pitanje efikasnost, ali i ekonomičnost cijelog postupka. Svakako treba uzeti u obzir i ekonomsku komponentu, ali s obzirom na vrijednost cijelog projekta, smatramo da ona nije presudna. Javlja se i pitanje kompleksnosti PKI infrastrukture, ali kako se ona već niz godina u RH koristi u nekim drugim područjima (tu ponajprije mislimo na bankarsko poslovanje)⁷⁰, smatramo da je i ta prepreka mogla biti uspješno svladana. Stoga mislimo da bi osjetno kvalitetnije i dugoročno bolje rješenje bilo da se od samih početka predvidjela mogućnost elektroničke razmjene podataka, napravio cjelovit sustav za upravljanje sudskim spisima, bez potrebe za papirnatim oblikom spisa te istodobno donijele potrebne izmjene zakona koji uređuje parnični postupak, tj. u prvome redu odredaba zakona koje se odnose na dostavu i prihvatljivu formu podnesaka.

3.4. Elektronička komunikacija sa sudovima

Kada se govori o elektroničkoj komunikaciji sa sudovima, tu ponajprije mislimo na mogućnost ostvarenja takve komunikacije između odvjetnika i sudova. Kako u Hrvatskoj primarno odvjetnici zastupaju stranke kao punomoćnici⁷¹, normalno je očekivati da upravo oni najviše i komuniciraju sa sudovima. Smatramo da nametanje uporabe infrastrukture javnog ključa i elektroničke isprave odvjetnicima neće biti nikakav problem jer se većina njih ionako danas ekstenzivno koristi informacijsko-komunikacijskim tehnologijama u svakodnevnom poslovanju. Štoviše, mislimo da će takav način elektroničkog poslovanja biti vrlo dobro prihvaćen.

⁷⁰ Više od 160.000 poslovnih subjekata i više od 700.000 građana u RH koristi se internetskim bankarstvom za plaćanje računa, a u tu svrhu banke uglavnom koriste upravo PKI infrastrukturu (osobito kada su u pitanju poslovni subjekti).

⁷¹ ZPP, čl. 89.a st. 1.

Unatoč tome, budući da Hrvatska po pitanju uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije od strane građana nije dosegla standarde visokorazvijenih europskih zemalja, treba uzeti u obzir i tu činjenicu. Kada se jednom uvede cjelovit sustav za upravljanje sudskim spisima, potrebno je omogućiti sudovima da u određenim slučajevima izvrše potrebnu digitalizaciju onih dokumenata koje su zaprimili u tiskanom obliku od strane građana.

3.4.1. Dostava pismena elektroničkim putem

Kako je prethodno prikazano, uporaba elektroničke isprave i ostvarivanje elektroničke komunikacije sa sudom za sada nisu mogući. Nisu ispunjeni ni tehnički, a ni zakonski preduvjeti. Za sada je uporabi sustava eSpis prilagođen jedino Sudski poslovnik.⁷²

Samo postojanje ZEI-a i ZEP-a, zakona koji uređuju elektroničko poslovanje i PKI infrastrukturu, nije dostatno za uspješnu primjenu istih u parničnom postupku. Za to je nužna izmjena i dopuna Zakona o parničnom postupku, kao što je to prikazano na prethodnim primjerima nekih zapadnoeuropskih zemalja.

Iz ZIDZPP 08 može se naslutiti da će u budućnosti biti moguće koristiti i informacijsko-komunikacijsku tehnologiju u parničnom postupku. ZIDZPP 08 u članku 10. mijenja i dopunjuje odredbe članka 133. Zakona o parničnom postupku o načinu dostave, dodajući riječi: “odnosno elektroničkim putem u skladu s posebnim zakonom”.⁷³ Na isti način ZIDZPP 08 uvodi izmjene i u 32. glavu koja se odnosi na postupak pred trgovačkim sudovima, tj. na pripremu glavne rasprave, pa člankom 47. u članku 495. Zakona o parničnom postupku dodaje riječi: “elektroničkim putem u skladu s posebnim zakonom.”⁷⁴ Dodava-

⁷² Sudski poslovnik, Narodne novine, 158/2009, koji je stupio na snagu 1. siječnja 2010.

⁷³ Tako sada Zakon o parničnom postupku (Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, 4/1977, 36/1977, 36/1980, 69/1982, 58/1984, 74/1987, 57/1989, 27/1990; Narodne novine, 26/1991, 34/1991, 53/1991, 91/1992, 58/1993, 112/1999, 88/2001, 117/2003, 88/2005, 2/2007, 96/2008, 84/2008, 123/2008; dalje u tekstu: ZPP) čl. 133. st. 1. glasi: “Pismena se dostavljaju preko pošte ili preko određenog sudskog službenika, odnosno sudskog namještenika, preko nadležnog tijela uprave, preko javnog bilježnika ili neposredno u sudu odnosno elektroničkim putem u skladu s posebnim zakonom.”

⁷⁴ ZPP, čl. 495. st. 1.: “U hitnim slučajevima ročište se može zakazati telefonom, brzojavom, elektroničkim putem u skladu s posebnim zakonom ili na drugi odgovarajući način. O tome će se sastaviti službena bilješka, ako o zakazivanju ročišta, s obzirom na to kako je obavljeno, nema drugog pisanog dokaza.”

njem i 33. glave koja se odnosi na europske parnične postupke u članku 507.o, za europski postupak za sporove male vrijednosti prema Uredbi Europske unije⁷⁵, omogućuje se prema posebnom pravilniku da obrasci ili drugi zahtjevi ili očitovanja mogu biti podneseni kao podnesci, telefaksom ili elektroničkim putem.⁷⁶

Razmatrajući navedene odredbe koje je izmijenio ZIDZPP 08, nameće se nekoliko pitanja. Dostava pismena elektroničkim putem bit će moguća kada se donese poseban zakon koji će to pitanje uređivati. Postavlja se pitanje hoće li to biti jedinstven zakon koji će uređivati uporabu informacijsko-komunikacijske tehnologije u parničnom postupku ili će se on odnositi samo na dostavu pismena elektroničkim putem. Dalje, članak 133. ZPP-a uređuje ustanovu dostave pismena od strane suda prema adresatima. Uvođenjem mogućnosti dostave pismena elektroničkim putem od strane suda ostvaruje se samo jednostrana elektronička komunikacija, podnesci sudu i dalje se ne mogu upućivati elektroničkim putem. To nije sukladno s nekim od temeljnih razloga za uvođenje i uporabu informacijsko-komunikacijskih tehnologija u parnični postupak. Naravno, za to bi zakonodavac trebao predvidjeti i zaprimanje podnesaka u elektroničkom obliku (o tome više *infra*)⁷⁷. Slično je i u pogledu odredbe iz čl. 495. o hitnim slučajevima zakazivanja ročišta elektroničkim putem. Opet, potrebno je donošenje posebnog zakona kako bi se ta mogućnost mogla koristiti. Prilikom izrade tih zakona zakonodavac mora svakako uzeti u obzir odredbe ZEI-a i ZEP-a jer se može očekivati da će se u svrhu potvrde vjerodostojnosti i identiteta pošiljatelja te sadržaja pismena koristiti elektronički potpis, a pismena će biti slana kao elektronička isprava. Svrishodno bi bilo da zakonodavac predvidi i mogućnost slanja pismena direktno iz sustava eSpis, za što je potrebna njegova dodatna prilagodba i uvođenje PKI infrastrukture, vodeći posebno računa o odredbama ZEI-a koje se odnose na kreiranje, slanje i pohranu elektroničkih isprava.⁷⁸

⁷⁵ Regulation (EC) no 861/2007 of the European Parliament and of the Council od 11. srpnja 2007.

⁷⁶ ZIDZPP 08 čl. 49., čl. 507.o st. 1. i st. 2.: "Obrasci prema Uredbi br. 861/2007. i drugi zahtjevi ili očitovanja mogu biti podneseni kao podnesci, telefaksom ili elektroničkim putem.

^Ministar nadležan za poslove pravosuđa uredit će posebnim pravilnikom način podnošenja akata iz stavka 1. ovoga članka telefaksom ili elektroničkim putem, u kojem će se pravilniku odrediti i početak njegove primjene."

⁷⁷ V. više *infra*.

⁷⁸ V. čl. 14. 20. ZEI-a.

Člankom 507.o uvrštena su pravila iz Uredbe br. 861/2007 te se otišlo i korak dalje, pa se propisuje mogućnost zaprimanja podnesaka u elektroničkom obliku, što se uvjetuje donošenjem pravilnika koji će odrediti početak njegove primjene. Jasno je da, bez obzira na pravilnik, dok se ne ispune i ostale pretpostavke, a pod tim mislimo ponajprije na tehničke pretpostavke, sudovi neće moći zaprimati podneske u elektroničkom obliku za europske postupke za sporove male vrijednosti.

Intencija Europskog parlamenta i Vijeća prilikom donošenja Uredbe br. 86/2007 bila je ostvarivanje elektroničke komunikacije između sudova i stranaka unutar Europske unije radi bržeg rješavanja prekograničnih sporova male vrijednosti, ali se prilikom toga pretpostavlja da većina sudionika već koristi informacijsko-komunikacijsku tehnologiju u postupku te mogu ostvariti elektroničku razmjenu podataka, što je i navedeno u strategiji *E-justice* Europske unije.⁷⁹

De lege ferenda trebalo bi preispitati mogućnost izmjena odredaba članka 134.b ZPP-a⁸⁰ radi korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije. Na-

---

⁷⁹ COM(2008)329, 30. svibnja 2008., *Towards a European e-Justice Strategy*.

⁸⁰ ZPP, čl. 134.b: "Ako se određenim osobama, na temelju njihova zahtjeva i odobrenja predsjednika suda, dostava obavlja u sudu, pismena koja im upućuje sud polažu se za njih u posebne pretince u za to određenoj prostoriji suda. Dostavu obavlja službena osoba suda.

Predsjednik suda može rješenjem donesenim u upravnom postupku odrediti da svi odvjetnici koji imaju pisarnicu na području njegovog suda, sudska pismena primaju preko pretinaca iz stavka 1. ovoga članka. Protiv toga rješenja odvjetnik ima pravo žalbe predsjedniku neposredno višeg suda u roku od osam dana.

Pismena koja se dostavljaju preko pretinca ne smiju biti dostupna osobama kojima se dostavljaju prije nego što potpišu dostavnicu. Pismena se dostavljaju u zatvorenim omotnicama, u kojima se dostava obavlja preko pošte. Prigodom uzimanja pismena moraju se preuzeti sva pismena položena u pretinac.

Na svako pismeno koje se dostavlja na način predviđen u stavku 1. ovoga članka naznačit će se dan kada je položeno u pretinac osobe kojoj se dostava tako obavlja.

U slučajevima iz stavka 1. i 2. ovoga članka odvjetnici su dužni pismeno podići iz pretinca u roku od osam dana na način određen stavkom 3. i 4. ovoga članka. Ako pismeno ne bude podignuto u tom roku, dostava će se obaviti stavljanjem pismena na oglasnu ploču suda. Smatrat će se da je dostava obavljena istekom osmoga dana od dana stavljanja pismena na oglasnu ploču suda.

Valjana je dostava koja je u slučajevima iz stavka 1. i 2. ovoga članka umjesto preko pretinca obavljena na drugi zakonom predviđen način.

Predsjednik suda povući će odobrenje iz stavka 1. ovoga članka ako utvrdi da osoba kojoj je ono dano neredovito preuzima pismena ili pokušava zloupotrijebiti takav način dostave."

ime, kako je tim člankom propisana mogućnost određenim osobama da se na temelju zahtjeva i odobrenja predsjednika suda dostava pismena koja im upućuje sud vrši u samom sudu u za to posebno predviđene pretince u određenoj prostoriji suda. Također postoji mogućnost da predsjednik suda rješenjem donesenim u upravnom postupku odredi da svi odvjetnici koji imaju pisarnicu na području njegova suda sudska pismena primaju preko pretinaca iz stavka 1. ovog članka. Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije za uspostavu neke vrste “virtualnih pretinaca” od strane sudova, ili Ministarstva u korist sudova, ili treće ovlaštene osobe, sasvim je realna mogućnost. Uspostava takvih “virtualnih pretinaca” omogućila bi na relativno jednostavan način dostavu pismena elektroničkim putem. Sustav bi bio i dalje u nadležnosti sudova, a određenim zainteresiranim osobama (odvjetnicima) bio bi omogućen i daljinski pristup takvim pretincima. Iz eSpisa bilo bi moguće automatsko slanje pismena na osnovi podataka koji su vezani na sam spis (imena punomoćnika, zakazana ročišta i sl.). Uporabom PKI infrastrukture u cijelom sustavu, kako za kreiranje pismena, tako i za njihovo preuzimanje, bili bi zadovoljeni i uvjeti iz stavka 3.⁸¹ i stavka 4.⁸² članka 134.b ZPP-a, koji se odnose na zatvorene omotnice, potpisivanje dostavnice i preuzimanje svih pismena. Može se smatrati da je korisnik potpisao “dostavnicu” za sve dokumente koji se nalaze u njegovu pretincu kada je pristupio svojem “virtualnom pretincu” koristeći se tehnologijom naprednog elektroničkog potpisa, ekvivalent zatvorene omotnice jest upravo elektronička isprava koju nije moguće pregledavati bez ovlaštenja, a sustav bi bilježio vrijeme pristupa i preuzimanja svih dokumenata koji su u tom trenutku dostupni. (Kako bi sustav bio u nadležnosti suda, Ministarstva ili treće ovlaštene strane, smanjena je i mogućnost zlorabe sustava jer se korisnicima omogućuje samo pristup i preuzimanje dokumenata).

3.4.2. Podnesci u elektroničkom obliku

Podnesci kao pismena kojima stranke i ostali sudionici u postupku poduzimaju procesne radnje u pravilu se poduzimaju u pisanom obliku izvan rasprave.⁸³ To se odnosi na tužbu, odgovor na tužbu, pravne lijekove i na druge izjave, prijedloge i priopćenja koja se daju izvan rasprave. Promjene koje su u Zakon o parničnom postupku unesene ZIDZPP-om 08, a odnose

---

⁸¹ *Ibid.*

⁸² *Ibid.*

⁸³ Triva, Dika, GPPP, §74., t. 2, str. 362.

se na elektronički način dostave⁸⁴ i na zakazivanje ročišta u postupku pred trgovačkim sudovima⁸⁵, jasno upućuju na to da će u skorije vrijeme biti moguće elektroničko upućivanje podnesaka sudu.⁸⁶ Promatrajući odredbe ZEI-a, koji izričito propisuje da se odredbe tog Zakona ne primjenjuju u onim slučajevima u kojima se drugim zakonima izričito traži uporaba isprava na papiru⁸⁷, postavlja se pitanje podrazumijeva li pisani oblik podnesaka da je isprava napisana isključivo na papiru ili taj pisani oblik može biti i elektronički. Kako do sada nije bilo te dvojbe, jer kada se govorilo o pisanom obliku, tradicionalno se zaključivalo da je isprava u pisanom obliku napisana na papiru, posebnim propisom koji je nagoviješten ZIDZPP 08 ili izmjenom i dopunom odredaba Zakona o parničnom postupku, zakonodavac treba urediti i to pitanje kako ne bi bilo dvojbe o mogućnostima korištenja elektroničke isprave. S druge pak strane promatrajući odredbe ZEP-a, posljednjim izmjenama i dopunama tog zakona – ZIDZEP jasno je utvrđena mogućnost uporabe elektroničkog potpisa u sudskim postupcima. U članku 6. stavku 1. kaže se da se elektronički potpis smatra pravno valjanim i dopušteno ga je koristiti u sudskim postupcima ako udovoljava uvjetima propisanim Zakonom.⁸⁸ Ujedno, takva razlika u pravnoj regulaciji elektroničke isprave i elektroničkog potpisa, gdje je elektronički potpis prihvatljiv u sudskim postupcima, a elektronička isprava nije u slučajevima gdje je potrebna isprava na papiru, ne pridonosi pravnoj sigurnosti. Kako se elektronički potpis jedino i može koristiti za potpisivanje elektroničke isprave, takva neujednačenost propisa nameće nepotrebne dvojbe u pogledu načina i pravnih posljedica elektroničkog oblika komunikacije, a to je vjerojatno i posljedica donošenja dvaju odvojenih propisa koji reguliraju ta dva neodvojivo povezana instrumenta elektroničkog poslovanja.⁸⁹

Iako je do sada već puno učinjeno na uporabi informacijsko-komunikacijske tehnologije na sudovima u Republici Hrvatskoj, tek kada se omogući dvosmjerna komunikacija s određenim sudionicima u postupku, doći će do izražaja sve prednosti koje ona pruža. Potpuna digitalizacija sudskih spisa, bez potrebe za tiskanim oblikom, podnošenje podnesaka elektroničkim putem od

---

⁸⁴ V. *supra* bilj. 74.

⁸⁵ V. *supra* bilj. 75.

⁸⁶ Vidi Dika M., *Građansko parnično pravo – Tužba*, VI. knjiga, Narodne novine, 2009., §8., str. 68.

⁸⁷ V. *supra* bilj. 15.

⁸⁸ ZEP, čl. 6. st. 1.

⁸⁹ V. *supra* bilj. 11.

strane odvjetnika te elektronička dostava pismena od strane suda pridonijet će ubrzavanju cjelokupnog parničnog postupka, ali i njegovoj transparentnosti i ekonomičnosti. Sud će u najvećoj mjeri svoju pozornost moći usmjeriti na donošenje odluke u pojedinom predmetu, a ne na rješavanje problema u komunikaciji sa strankama ili na vođenje spisa istodobno u elektroničkom i tiskanom obliku.

4. ELEKTRONIČKA ISPRAVA I ELEKTRONIČKI DOKUMENT KAO DOKAZNA SREDSTVA

Prema postojećim odredbama Zakona o parničnom postupku te Zakona o elektroničkom potpisu i Zakona o elektroničkoj ispravi smatramo da ne postoji prepreka u smislu korištenja elektroničke isprave i elektroničkog dokumenta kao dokaznog sredstva. Štoviše, ZEI izričito propisuje člankom 12. stavkom 1. da se pred tijelima javne vlasti i arbitražama kao dokaz može koristiti elektronička isprava.⁹⁰ Zakon u pravilu ne ograničava pravo suda u izboru dokaznih sredstava (u pravilu između onih koje su stranke predložile).⁹¹ Podnošenje dokaza sudu u elektroničkom obliku, bez obzira na to je li riječ o elektroničkoj ispravi ili o elektroničkom dokumentu ponajprije je ograničeno mogućnošću suda da takve dokaze prihvati i pregleda. Kada je u pitanju elektronička isprava, sud neće moći pregledati njezin sadržaj ako prethodno nije omogućena uporaba infrastrukture javnog ključa. S druge strane, ako je riječ o elektroničkom dokumentu, čak i ako sud ima mogućnosti uvida u njegov sadržaj, otvara se pitanje vjerodostojnosti i izvornosti tog sadržaja.

Također, kada se govori o elektroničkoj ispravi i elektroničkom dokumentu potrebno je voditi računa da se ne radi isključivo o pismom zabilježenoj misli.⁹² Sadržaj elektroničke isprave ili elektroničkog dokumenta uključuje sve oblike pisanog teksta, podatke, slike i crteže, karte, zvuk, glazbu, govor.⁹³ Upravo zato ne može se tvrditi da su elektronička isprava i elektronički dokument stvarna dokazna sredstva kao što su to isprave u papirnatom obliku, već se u slučaju pohrane drugih oblika sadržaja, osim pisanih, moraju primjenjivati pravila o

---

⁹⁰ Čl. 12. st. 1. ZEI-a.

⁹¹ Triva, Dika, GPPP, §107., t. 2., str. 496.

⁹² Tako Triva, Dika, GPPP, §113., t. 1., str. 511: u građanskom procesnom pravu isprava je svaki predmet na kojem je pismom zabilježena neka misao.

⁹³ Čl. 4. st. 1. ZEI-a.

uviđaju. Sam način pohrane sadržaja nije relevantan te nije moguće poreći dokaznu vrijednost sadržaja samo zato što je pohranjen u elektroničkom obliku.

Zbog velikog broja mogućih pojavnih oblika elektroničkih zapisa, a time i specifičnog načina dokazivanja koji je vezan uz svaki od njih, dalje u tekstu razmotrit ćemo neke od mogućih situacija.

- Elektronička isprava kojom je pohranjen pisani sadržaj ili neki podatak, a koja je izdana od strane državnog tijela u granicama svoje nadležnosti ili fizičke ili pravne osobe u obavljanju javnog ovlaštenja koje joj je povjereno zakonom ili propisom utemeljenim na zakonu⁹⁴ nesumnjivo treba biti prihvaćena kao javna isprava. Bez obzira na oblik pohrane, takva isprava zadovoljava sve uvjete po pitanju autentičnosti i forme, što se potvrđuje dokumentacijskim svojstvom elektroničke isprave, te okvira nadležnosti, pa bi sud morao uzeti kao istinito ono što se njome potvrđuje. U svrhu izvođenja dokaza i pregleda sadržaja takvih isprava sudu se mora omogućiti tehnička osnova i obuka za njezino korištenje, ali čak i da to nije slučaj, sud može ovlastiti stručnu osobu, vještaka, kao specifičnog pomagača suda⁹⁵ da omogući uvid u pisani sadržaj takve isprave ili obavi nužne tehničke radnje kako bi se dobio uvid u sadržaj neposredno pred sudom. Takve vrste isprava mogu se u budućnosti očekivati u velikom broju kada se, na primjer, omogući elektronički oblik komunikacije i razmjene podataka sudova i ostalih sudionika s različitim elektroničkim oblicima registara kao što su sudski registar ili EOP-zemljišne knjige⁹⁶, pod pretpostavkom da će se ti registri koristiti infrastrukturom javnog ključa.
- Elektronička isprava kojom je pohranjen pisani sadržaj ili neki podatak, od strane pravne ili fizičke osobe bez javnih ovlasti. U slučaju da se sudu podnese takva isprava, treba svakako uzeti u obzir dokumentacijsko svojstvo elektroničke isprave u pogledu autentičnosti isprave. U pogledu sadržaja same isprave vrijede pravila o slobodnoj ocjeni dokaza jer potpis, u ovom slučaju elektronički, znači autentičnost teksta, a ne

⁹⁴ Vidi čl. 230. st. 1. ZPP-a.

⁹⁵ V. više Triva, Dika, GPPP, §115., t. 2., str. 527.

⁹⁶ EOP-zemljišna knjiga je evidencija vođena elektroničkom obradom podataka o pravnom stanju nekretnina mjerodavnom za pravni promet, a sastoji se od katastarskih podataka o obliku, površini i izgrađenosti zemljišta, te podataka zemljišnoknjižnoga suda o pravnom stanju zemljišta pohranjenih u bazu zemljišnih podataka, Zakon o zemljišnim knjigama (Narodne novine, 91/1996, 68/1998, 137/1999, 114/2001, 100/2004, 107/2007 i 152/2008), članak 163. stavak 1.

i istinitost sadržaja.⁹⁷ Prilikom izvođenja takvih dokaza vrijedila bi ista pravila, kao i u prethodno navedenom slučaju, o osiguravanju tehničkih preduvjeta samom sudu ili specifičnog pomagača suda. (V. *supra*).

- Elektronička isprava kojom je pohranjen audiovizualni sadržaj. Ako se takav oblik elektroničke isprave koristi u dokaznom postupku, smatramo da je potrebno primijeniti pravila o uviđaju. Isto kao i u prethodno navedenim slučajevima, autentičnost se dokazuje dokumentacijskim svojstvom. Kako je ovdje riječ o slučajevima pohrane tonskih i videozapisu ili fotografija u elektroničkom obliku, a pravila o uviđaju primjenjuju se i na filmove, fotografije, magnetofonske vrpce i sl.⁹⁸, radi se samo o drukčijem mediju za njihovu pohranu. Opet, radi pregledavanja sadržaja sud može odrediti, ako nema potrebnog stručnog znanja, ako to stranke predlože, da se uviđaj obavi uz sudjelovanje vještaka.⁹⁹
- Elektronički dokument kojim je pohranjen pisani sadržaj ili neki podatak, a koja je izdana od strane državnog tijela u granicama svoje nadležnosti ili fizičke ili pravne osobe u obavljanju javnog ovlaštenja koje joj je povjereno zakonom ili propisom utemeljenim na zakonu. Iako se za kreiranje elektroničkog dokumenta ne koristi elektronički potpis, pa se može dovesti u pitanje autentičnost dokumenta, u praksi je moguće da takav elektronički dokument pribavlja sud po službenoj dužnosti od nekog državnog tijela, primjenjujući pravila o pravnoj pomoći, kada stranka ne može sama pribaviti ispravu. Ako, primjerice, ovlašteno državno tijelo putem razumno sigurne elektroničke komunikacije uputi sudu traženi dokument u elektroničkom obliku, budući da je ostvarena direktna komunikacija između ovlaštenog državnog tijela i suda, mislimo da je moguće i takve dokumente tretirati kao javne isprave. Tu se kao primjer može navesti korištenje direktnog pristupa sudskom registru od strane Trgovačkog suda u Zagrebu, točnije, sudaca na Trgovačkom sudu. U svako vrijeme, pa tako i u vrijeme održavanja postupka, svi suci imaju omogućen direktan pristup i uvid u sudski registar, bez uporabe infrastrukture javnog ključa, jer je riječ o zatvorenom sustavu kojem nije moguće pristupiti izvan zgrade suda.
- Elektronički dokument kojim je pohranjen pisani sadržaj, podatak, slika, crtež ili audiovizualni sadržaj od strane pravne ili fizičke osobe bez javnih

⁹⁷ Tako Triva, Dika, GPPP, §113., t. 4., str. 515 o privatnim ispravama.

⁹⁸ V. Triva, Dika, GPPP, §113., t. 1., str. 511.

⁹⁹ Triva, Dika, GPPP, §112., t. 2., str. 510.

ovlasti. U stvari je ovdje riječ o bilo kojem računalnom zapisu koji nije ovjeren elektroničkim potpisom od strane stvaratelja bez javnih ovlasti. Tu je vrlo upitna autentičnost samog dokumenta, ali i izvornost i istinitost samog sadržaja s obzirom na to da informacijsko-komunikacijske tehnologije imaju velike mogućnosti kada je u pitanju manipulacija nad elektronički pohranjenim podacima. Smatramo da prilikom prihvaćanja i izvođenja ovakve vrste dokaza sud treba biti vrlo oprezan. Ponajprije je potrebno odrediti vještačenje po pitanju autentičnosti samih podataka ili, ako je to moguće, utvrđivanje identiteta stvaratelja, vrijeme stvaranja samog zapisa i moguće izmjene nad podacima koje su se eventualno dogodile. Tek nakon toga sud bi trebao primjenom slobodne ocjene dokaza odlučiti o samom sadržaju predloženog dokaza. U današnje vrijeme nije rijedak slučaj da, u prvom redu zbog ekonomičnosti i brzine postupka, sud prihvaća papirnatu presliku takvih podataka ne dovodeći u pitanje njihovu izvornost, autentičnost ili vrijeme kreiranja i mijenjanja samog sadržaja, već slobodnom ocjenom dokaza odlučuje o samom sadržaju.

Izloženi primjeri uporabe informacijsko-komunikacijskih tehnologija radi dokazivanja samo su neki od najočitijih primjera koji se već javljaju ili će se javljati u praksi. Koje sve pojavne oblike tehnologija može poprimiti, nemoguće je predvidjeti. U svakom slučaju smatramo da su postojeća zakonska rješenja u potpunosti primjenjiva na elektronički oblik dokaza, a mogućnost njihova izvođenja ovisi o tehnološkoj opremljenosti sudova te stručnom znanju sudaca i vještaka.

5. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Tendencija sve šire uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije u parničnom postupku, ali i u cjelokupnom poslovanju sudova, sigurno će se nastaviti. Posljednjih godina mnogo je učinjeno na donošenju novih i izmjeni postojećih propisa kako bi takav način poslovanja bio što kvalitetnije reguliran, ali, unatoč tome, potreban je daljnji sustavni rad na njihovu usklađivanju. Primjena tehnologije na poslovanje sudova znatan je iskorak, ali i velika promjena od dosadašnjeg tradicionalnog načina poslovanja, koji je u cijelosti bio zasnovan na tiskanom obliku. Iako je taj postupak još u tijeku, te se u postupku implementacije nailazi na mnoge probleme kao što su nedovoljan

broj obrazovanih kadrova, određeni otpor prema uporabi informacijsko-komunikacijske tehnologije, nedovoljna tehnološka opremljenost sudova, iskustva kroz koja su prolazile ili još prolaze neke visokorazvijene zemlje Europske unije mogu poslužiti kao dobar primjer te nikako ne smiju biti zanemarena. Sustav za praćenje sudskih predmeta (eSpis) dobra je podloga za daljnju informatizaciju sudova. Iako on danas u određenim slučajevima predstavlja i dodatno opterećenje za sudove, budući da se spisi i dalje moraju voditi u papirnatom obliku, u budućnosti kada se uspostavi cjelovit sustav za upravljanje sudskim spisima, prednosti koje će donijeti bit će višestruke. Cjeloviti sustavi za upravljanje sudskim spisima danas su uobičajen način poslovanja sudova u visokorazvijenim zemljama te omogućuju veću efikasnost i ekonomičnost cijelog postupka. Kada se omogući elektronička razmjena podataka uporabom instrumenata elektroničkog poslovanja, ponajprije elektroničke isprave i elektroničkog potpisa, mnoge će radnje moći biti automatizirane, što će svakako pridonijeti znatnom rasterećenju sudova, posebno u pogledu administrativnih poslova. Također, digitalni oblik cijelog spisa imat će pozitivan utjecaj na ujednačavanje sudske prakse, lakšu razmjenu podataka između pojedinih sudova i državnih tijela te ažurnosti i dostupnosti elektroničkog oblika pojedinih registara u elektroničkom obliku. Prilikom donošenja novih, najavljenih propisa koji će uređivati elektronički oblik komunikacije u parničnom postupku bitno je voditi računa o specifičnostima takvog oblika komunikacije te pronaći što jednostavnija rješenja kako bi te mogućnosti bile što brže i lakše prihvaćene od svih sudionika u postupku. Svakako je potrebno uzeti u obzir i to da su moderne informacijsko-komunikacijske tehnologije izrazito podložne promjenama te se gotovo na dnevnoj bazi pronalazi neko novo inovativno rješenje, pa pretjerana regulacija i stroga forma mogu biti ograničavajući faktor u daljnjem unaprjeđenju i razvoju cjelokupnog sustava.

Mogućnost uporabe elektronički pohranjenih zapisa u dokaznom postupku, kao dokaznog sredstva, i njihovo podnošenje sudu uvelike ovisi o stručnoj i tehnološkoj opremljenosti samog suda. Na koji način će sud ocjenjivati njihovu dokaznu snagu ovisi i o širem poznavanju same tehnologije od strane suda. Kada je sud upoznat s postupkom kreiranja elektroničke isprave, načinom uporabe i kreiranja elektroničkog potpisa, uporabom kriptografskih alata u cijelom postupku te sigurnim načinom komunikacije, to svakako mora imati utjecaja i na dokaznu snagu samih elektroničkih zapisa te na lakše prihvaćanje takvog oblika dokazivanja u parničnom postupku. Iako je ovdje riječ o drukčijim načinima pohrane informacija, barem od onih s kojima se sud do sada

susretao, a ujedno je i taj način pohrane pod utjecajem tehnologije podložniji manipulacijama, i dalje se radi samo o svojevrsnom “nosaču” informacija, kao što je to do sada bio papir ili filmska ili audiotraka, te smatramo da ne predstavlja ništa o čemu sud pravilnom primjenom propisa ne bi mogao raspravljati i donijeti odluku.

Summary

Hrvoje Lisičar*

POSSIBILITIES OF USING ELECTRONIC DOCUMENTS AND ELECTRONIC FILES IN LEGAL SUITS

The paper initially deals with the existing legal framework regulating the use of ICT, and analyzes the procedure of passing regulations and its effect on the increasing volume of e-business. After this, the provisions of the law regulating electronic documents are considered. Provisions defining electronic documents are studied and the possibilities of using such documents in legal and other proceedings discussed. The author also speaks about the documentary attribute of electronic documents, and compares this with the other possible ways of electronic data storage. He deals with the legal power of electronic documents and the effect of ICT on the concept of source and copy when speaking of e-records. In the second part, the paper discusses the possibility of using electronic documents in the management of court cases and the use of e-communication between the parties involved in the dispute. Examples are given of the use of ICT for establishing integral systems for managing court documents in some West European countries. The information communication system being used in Croatian courts and the effect that the introduction of this system could have on legal suits is then discussed. The following section deals with existing legal regulations on the use of electronic communication and exchange of electronic records, more precisely the delivery system and form of electronic petitions, and it provides some possible solutions. In the last section, the paper discusses the possibilities of using electronic records, i.e. electronic documents and electronic files in the hearing of evidence. Some of the possible manifestations of this new approach are considered as well as the possibility of applying existing legal provisions.

Key words: electronic documents, electronic signature, documentary attribute, e-process

---

* Hrvoje Lisičar, LL. B., Assistant Lecturer, Faculty of Law, Zagreb University, Trg maršala Tita 14, Zagreb

Zusammenfassung

Hrvoje Lisičar*

**MÖGLICHKEITEN DER EINFÜHRUNG DER
ELEKTRONISCHEN URKUNDE UND ELEKTRONISCHER
DOKUMENTE IN DEN ZIVILPROZESS**

Der Autor bespricht einleitend den aktuellen gesetzlichen Rahmen für die Nutzung der Informations- und Kommunikationstechnologie und analysiert den Verlauf des Erlasses neuer Vorschriften und deren Einfluss auf den zunehmenden Umfang der elektronisch geführten Tätigkeiten. Danach werden die Bestimmungen des die elektronische Urkunde und die Möglichkeit ihrer Einführung in den Zivilprozess und andere Verfahren regelnden Gesetzes erörtert. Die Dokumentationseigenschaften der elektronischen Urkunde werden behandelt und diese wird mit anderen möglichen Arten der elektronischen Datenspeicherung verglichen. Die Rechtskraft der elektronischen Urkunde wird behandelt ebenso wie der Einfluss der Informations- und Kommunikationstechnologie auf das Verständnis des Originals und der Kopie in Bezug auf elektronische Aufzeichnungen. Im zweiten Teil der Arbeit werden die mögliche Verwendung elektronischer Urkunden bei der Verwaltung von Gerichtsakten und bei der Herstellung elektronischer Kommunikation zwischen den Verfahrensbeteiligten vorgestellt. Ebenfalls werden Beispiele für die Verwendung der Informations- und Kommunikationstechnologie zur Einführung eines umfassenden Verwaltungssystems für Gerichtsakten in einigen westeuropäischen Ländern genannt. Weiterhin werden das Informations- und Kommunikationssystem besprochen, das zurzeit an den Gerichten in der Republik Kroatien eingeführt wird, sowie dessen Einfluss auf den Verlauf des Zivilprozesses. Die aktuellen gesetzlichen Regelungen in Bezug auf das Zustandekommen elektronischer Kommunikation und des Austausches elektronischer Aufzeichnungen, im Einzelnen auf die Art der Zustellung und Form von elektronischen Anträgen werden erörtert sowie diesbezüglich mögliche Lösungen vorgeschlagen. Im letzten Teil der Arbeit werden die Verwendungsmöglichkeiten von elektronischen Aufzeichnungen, d.h. elektronischen Urkunden und Dokumenten im Beweisverfahren besprochen. Mögliche Erscheinungsformen werden genannt und die Möglichkeiten der Anwendung der positiven gesetzlichen Bestimmungen erörtert.

Schlüsselwörter: elektronische Urkunde, elektronische Unterschrift, Dokumentations-eigenschaft, E-Prozess

---

* Hrvoje Lisičar, Dipl.-Jurist., Assistent an der Juristischen Fakultät, Universität Zagreb, Trg maršala Tita 14, Zagreb

